

Ergenlik Döneminde İlişkiler: Akran ve Romantik İlişkilere Genel Bakış

- Prof. Dr. Pınar BAYHAN*
- Arş. Gör. Sonnur IŞITAN*

Öz

Ergenlik dönemindeki arkadaşlık ilişkileri ve romantik ilişkiler, bu dönemin önemli konularındandır. Bu makalede, ergenlik döneminde yaşanan arkadaşlık ilişkileri ve romantik ilişkiler ele alınmıştır. Arkadaşlık ve romantik ilişkiler ile ilgili olarak Sullivan ve Erikson'ın ergenlerin arkadaşlık ilişkisine dair görüşleri incelenmiş ve karşılaştırılmıştır. Ayrıca Rawlins'in iletişim kuramından söz edilmiş, arkadaşlığı incelediği konular vurgulanmıştır. Arkadaşlık ilişkisinin yaşla birlikte gelişimsel bir süreç içerdiği, arkadaşlığın önce aynı cinsiyetten kişilerle kurulmaya başladığı, sonrasında karşı cinsiyetten arkadaşlıklar kurulduğu, bu durumun ileride ergenin karşı cinsle olan yakınlaşmasına olanak sağladığı vurgulanmıştır. Arkadaşlık ve romantik ilişkilerinin ergen üzerindeki çeşitli olumlu ve olumsuz etkileri tartışılmış, arkadaşlık ve romantik ilişkilerin belirleyicisi olarak ebeveyn tutumları ve kültürel farklılıklar ele alınmış, bu nedenle her kültürde farklı şekillerde romantik ilişkilerin yaşandığı belirtilmiştir. Teknolojik gelişmelerin de ergenin ilişkileri üzerinde etkili olduğu, arkadaşlıkta temel öğenin dürüstlük ve güven olduğu vurgulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Ergenlik, arkadaşlık, akran ilişkileri, romantik ilişkiler.

Abstract

Relationships in Adolescence: A General View of Peer and Romantic relationships

During adolescence relations of friendship and romantic relationships are important issues of this period. In this article, in the period of adolescence the relationship of friendship and romantic relationships were discussed. Friendships and romantic relationships as related to theory of Sullivan and theory of Erikson were mentioned and compared. Also the dialectical theory of Rawlins were cited and his subjects about friendships were highlighted. Friendship relations with the years that were stressed include developmental process. Also firstly, same-sex friendships with people was established and after opposite-sex friendships were established, against this situation of adolescent was allowed the closest relationship with opposite-sex in to the future were highlighted. The various positive and negative effects of friendships and romantic relationships on adolescents has been discussed, the effects of parental attitudes and cultural differences of the friendships and romantic relationships has been argued out. On this account peer and romantic relationships in different ways in every culture that has been specified. As a conclusion technological development effected on friendships and the basic components of friendships were honesty and trust.

Key words: adolescence, friendship, peer relationships, romantic relationships.

(*) Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü.

1. Giriş

Ergenlik döneminde, ergen yoğun bir biçimde fiziksel ve hormonal değişimler yaşamakta, bu hızlı değişimlere ayak uydurmaya çalışırken bir taraftan da duygusal açıdan yeni, farklı hisleri oluşmaya başlamaktadır. Ergenlik yıllarında bilişsel, sözel ve mantıksal değişikliklerle birlikte sosyal ve duygusal açıdan da değişiklik olduğundan ergenin ailesi ve arkadaşlarıyla olan iletişimi de çeşitlenmektedir.

Ergenlik döneminde kişi bireysel olarak çocukluk yıllarından farklı bir biçimde yeni ilişkiler kurma isteği içerisinde. Çocukluk ve ergenlik yılları arasında sosyal ilişkiler değişmektedir. Elbette ki aile ilişkileri bu dönemde önemini korumakla beraber ergenlik döneminde önem kazanan diğer konu ise akran ilişkileri ve romantik ilişkilerdir.

Ergenlik döneminin en önemli konularından biri akranlarla olan ilişkilerdir. Akranın ergen için birçok anlamı bulunmaktadır. Öncelikle aynı yaş grubundan yakın arkadaş topluluğu anlamına gelirken aynı zamanda aynı yaş grubundan arkadaş olmaları gerekmeyen bir grup kimsedir. Farklı bir diğer anlamı ise aynı etkinliği gerçekleştiren birbirinden farklı insan grubudur. Akran grup yapılarının kesin, homojen kuralları bulunmaktadır. Yaş, cinsiyet, sosyal sınıf ya da serbest zaman etkinliği, ilgiler bu kurallardan bazılarıdır. Gruba uyum için kurallar önceden bilinmektedir (Coleman & Hendry, 1989).

Bu makalede; ergenlik dönemindeki sosyal ilişkilerden akran ve romantik ilişkiler konusu ele alınmıştır. Ergenlik dönemindeki akran ve romantik ilişkiler ile ilgili olarak Sullivan (1953) ve Ericson'un (1968) görüşleri incelenecek ve karşılaştırılacaktır. Rawlins'in (1992) iletişimsel kuramından söz edilmiş, akran ve romantik ilişkiler gelişimsel süreçte ele alınacaktır. Ergenlik dönemindeki ilişkiler üzerinde rol oynayan etmenler tartışılacak, arkadaşlık

ve romantik ilişkilerin ergen üzerindeki etkileri hakkında bilgi verilecektir.

2. Arkadaşlık İlişkisine Kuramsal Bakış

Akran ilişkilerinde "yakınlık" (intimacy) kavramı önemlidir. Ergenlerin akranlarıyla ilgili görüş ve ilişkilerin temelini bu kavram oluşturmaktadır. Yakınlık kavramının cinsel ya da fiziksel bir temas içermesi gerekmez. Yakınlık iki kişi arasındaki duygusal bağı ifade etmektedir. Bu konudaki en önemli yaklaşım Harry Stack Sullivan'ın (1953) ve Erik Erikson'ın (1968) çalışmalarıdır (Akt; Steinberg, 2005).

2.1. Sullivan ve Erikson'un Ergenlik Döneminde Yakın İlişkiler Hakkındaki Görüşleri

Sullivan (1953), çocukların kişiler arası farklı ihtiyaçlarının yakınlaşmaya neden olduğunu söyler. Güvenlik ihtiyacı (ihtiyaçların giderilmesi) ya da kaygı duyma (ihtiyaçların giderilmemesi) temel öğelerdir. Sullivan'a göre bu durum bebeklikten ergenlik yılları boyunca devam eder. Bu ihtiyaçlar: Fiziksel temas ihtiyacı (bebeklik), yetişkin desteği ihtiyacı (erken çocukluk), arkadaş ve arkadaş kabulü ihtiyacı (orta çocukluk), yakınlık ihtiyacı (önergenlik), cinsel temas ve karşı cinsiyetten arkadaş olma ihtiyacı (ergenliğin ilk yılları) ve toplumun bir parçası olma ihtiyacıdır (ergenliğin son yılları). Sullivan (1953), ergenin birçok farklı kimliği aradığını söyler. Ergen farklı şekillerde yakın ilişkiler kurar (Akt; Steinberg, 2005).

Erikson (1968) ergenlikte kişiler arası ilişkilerin, kimlik gelişiminin önemli bir parçası olduğunu, ergenin, farklı ilişkileri deneyerek, gelecekteki yetişkinlik rollerinde başarılı olmasında çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Özellikle akran ilişkilerinin hem sosyal destek hem de deneyim açısından önemli olduğunu vurgulayarak, bu ilişkilerin yetişkinlikte dünya görüşünün şekillenmesine katkıda bulunacağını ifade etmiştir (akt; Collins & Sprint-hall, 1995).

2.2. Erikson ve Sullivan'ın Birbirine Çelişen Görüşleri

Sullivan (1953) yaklaşmayı ön ergenlik yıllarının gelişimsel bir parçası olarak görür. Yakınlık Sullivan'a göre kimlik gelişiminin temelidir. Kimlik ergenlik döneminin sonuna kadar tam olarak gelişmez. Erikson'a (1968) göre ise kimlik gelişimi yakınlıktan önce gelişir ve gelişmesi ergenin sosyal gelişimi için önemlidir.

Cinsiyet farklılığının cinsiyet üzerindeki etkisini inceleyen birçok çalışmalar yapılmıştır. Birçok teoriyenin kız ergenler için yakınlığın daha önemli olduğunu vurgulamıştır (Josselson, Greenberger & McConichie, 1977b- akt; Steinberg, 2005).

Sullivan'ın (1953) bakış açısına göre yakınlık kızlar için daha kabul edilebilirken Erikson'a (1968) göre erkekler için kimlik oluşumu ve yakın ilişki kuramı daha önce gelir.

Birçok araştırmacı bebeklik döneminde kurulan sağlıklı bağlanma ilişkisi ile ergenlik yılları arasında doğrudan bir ilişki olduğunu düşünür (Kobak & Sceery, 1988). Bu durum "içsel olarak çalışan model" (internal working model) olarak adlandırılır. Model kişinin başkalarının gözünde nasıl olduğunu ilgili düşüncesidir. Kişi bebeklik yıllarında güvenli ilişki kurduysa ergenlik yıllarında da olumlu sosyal ilişkileri olur. Ancak güvensiz bağlanmışsa ergenlik yıllarında da güvensiz ilişkileri olacaktır. Bu bakış açısı sadece arkadaş ilişkisi için değil arkadaş ve ana-baba ilişkisi içinde geçerlidir.

2.3. Arkadaşlıkta İletişimsel Kuram

Arkadaş ilişkilerini inceleyen bir diğer kuram ise iletişimsel kuramdır. Rawlins (1992) arkadaşlık ilişkilerini Amerikan toplumu için birçok açıdan ele almıştır. Rawlins "arkadaşlığı" "kurumsal olmayan kurum" olarak tanımlamıştır. Arkadaşlığı iki gruba bölmüştür; (1) yapısal (context); daha geniş sosyal

yapıyı içerir, (2) etkileşimsel (interaction); her zamanki günlük iletişimi içerir.

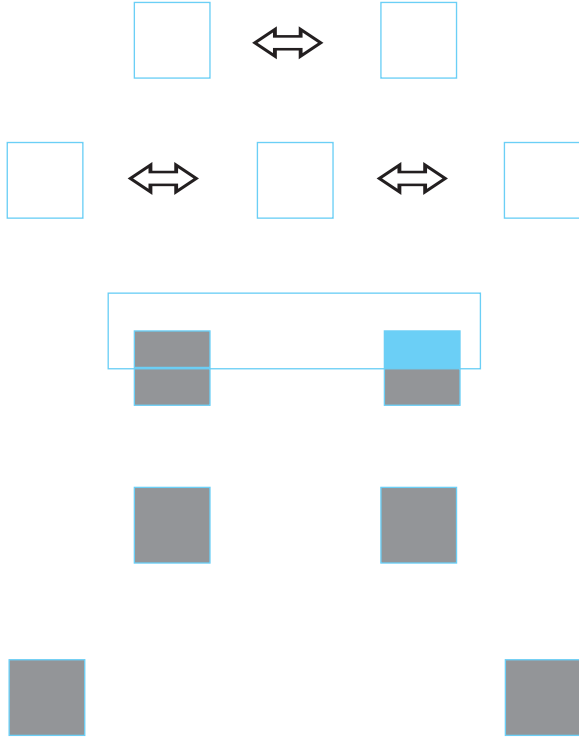
Yapısal iletişim; kültürel ve sosyal kavramların birleşmesi sonucunda yakın arkadaşlığı içerir. Yapısal iletişimi Rawlins (1992), iki gruba ayırır; (a) özel ve yerel iletişim, (b) ideal ve gerçek iletişim. Yerel iletişime göre arkadaşlık özeldir ve iki kişi arasında kurulur. Toplumun arkadaşlıktan beklentisi (yerel) ve kişinin arkadaşlıktan beklentisini (özel) karşılayan sosyal ve kültürel güçlü bir bağdan oluşur. Buradaki davranışlar toplum tarafından kabul gören davranışlardır. İdeal iletişim ilişkinin gerçek doğasını yansıtır. İdeal ilişki toplumun istekleri ve beklentileriyle şekillenir. Amerikan kültürü için ideal ilişki; gönüllü, kişisel, eşitlikçi, iki kişi arasında etkili bağı sağlayan karşılıklı bir ilişkidir. Ancak o romantik ilişkilerden farklıdır. Rawlins (2003), ideal ilişkiyi kişisel gerçeklerle bağlar. Herhangi bir kurumla bağlantılı değildir. Çünkü ideal ilişkide kişinin sosyal durumu değişiklik gösterse de ilişki devam eder (Rawlins, 1992; Rawlins, 2003).

2.4. Arkadaşlık İlişkilerinde Gelişimsel Süreç

Arkadaşlık ilişkileri yaşla birlikte değişkenlik göstermekte, bu ilişkide gelişimsel bir süreç olduğu gözlenmektedir. Özellikle edinilen arkadaş sayısı gelişimsel olarak önem taşımaktadır. Çünkü yaşla birlikte edinilen arkadaşın niteliği ve sayısı da değişiklik göstermektedir. Dunphy (1972), arkadaşlık ilişkisini gelişimsel olarak ele alıp aşamalara ayırmıştır. Ona göre arkadaşlık ilişkisi giderek kabalaşma durumuyla ilişkilidir (akt; Coleman & Hendry, 1989). Yani çocuk önce kendi cinsiyetinden çocuklarla arkadaşlık kurar, sonra bu arkadaşlık karma cinsiyetten oluşan arkadaş gruplarının oluşmasına zemin hazırlar. Bu aşamadan sonra da yakın arkadaş grupları oluşmaya başlar (Şekil 3).

Şekil 3: Ergenlerde grup gelişimi

GEÇ ERGENLİK

5. Aşama : Kaynaşma olmayan kalabalığın başlangıcı. Çift sayısında azalma

4. Aşama: Tamamıyla kalabalık gruplaşma. Karma cinsiyetten kişilerden oluşan yakın arkadaş grupları

3. Aşama: Kalabalık gruplaşmaya geçiş vardır. Aynı cinsiyetten oluşan arkadaş grubundan karma cinsiyet arkadaş grubuna geçiş vardır

2. Aşama: Kalabalık ortamın başlangıcıdır. Aynı cinsiyetten oluşan diğer gruplarla etkileşim başlar.

1. Aşama: kalabalık öncesi dönem. Diğer gruplardan izole aynı cinsiyetten oluşan arkadaş grubu.

ERKEN ERGENLİK

Erkekler ■ Kızlar ■ Kızlar ve Erkekler □

Kaynak: D. C. Dunphy (1972), Socialization in Australia, Sydney: Angus & Robertson, Akt; Coleman & Hendry, 1989.

Ayrıca arkadaşlık ilişkilerinde cinsiyet farklılığı da önem taşımaktadır. Çevik (2008), lise 3. sınıftaki ergenlerle arkadaşlık ilişkileri ile ilgili yaptığı çalışmasında, ergenlerin arkadaş sayılarının çoğunluğunun 10'dan fazla olduğu; erkeklerin kızlara göre daha fazla arkadaşına sahip olduğunu belirtmiştir. Ergenlerin yakın arkadaş sayısının çoğunun iki ile dört arasında olduğu ve erkeklerin yakın arkadaş sayısının kızlardan daha yüksek olduğu

görülmüştür. Taysi (2000), üniversiteye devam eden kızlar için arkadaşlık ve arkadaşlık ilişkisinin merkezi bir yer tuttuğunu ifade etmiştir. Kızların, erkeklere göre kendilerini aynı cinsten olan arkadaşlarına daha yakın hissettikleri belirtilmiştir.

Arkadaşlık ilişkilerinin belirleyicilerinden biri de çocuk ve ergenlerin arkadaşlık ilişkisinden beklentileridir. Bu konuyla ilgili olarak Selman (1980), arkadaşlık kavramının gelişimi ile ilgili olarak, 7-14

yaşları arasındaki çocuklara arkadaşlarından beklentilerini yazmalarını istemiştir. Çalışma sonucunda arkadaşlardan beklentilerin ortak faaliyet ve mekanda yakınlık gibi yüzeysel beklentilerden,

toplumca belirlenmiş vefa, bağlılık gibi kurallara, ayrıca anlayış, duygu katılımı gibi psikolojik durumlara kadar geniş bir yelpazede değiştiğini bulmuştur (Şekil 1).

Şekil 1. Selman'a (1980) göre insan ilişkileriyle ilgili kavramların gelişimi

Aşamalar ↓	Birey Kavramı	Arkadaşlık Kavramı	Yaşıt Grubuyla İlişki Kavramı	Ana Babayla İlişki Kavramı
1. Aşama	Fiziksel nesne olarak insan	Geçici fiziksel birliktelik	Fiziksel birliktelik	Bakıcı vb.
2. Aşama	Niyetleri olan insan	Yardım eden insan	Tek yönlü ilişkiler	Bakıcı/yardımcı
3. Aşama	Kendileri ve başkalarına ilişkin düşünceleri olan insan	İyi gün dostluğu Karşılıklı yardımlaşma	Çift yönlü ilişkiler	Yol gösterici Gereksinim giderici
4. Aşama	Kalıcı ilişkileri olan insan	Yakınlık ve paylaşım	Türdeş grup	Hoşgörü/saygı
5. Aşama	Karmaşık benliklere sahip insanlar	Özerklik ve karşılıklı bağımlılık	Çok boyutlu örgüt	-----

Yine Adler ve Furman (1978; akt; Hortaçsu, 2003) ise; değişik ilişkileri karşılaştırırken bu ilişkilerin temel boyutlar, ilişki özellikleri ve bu özelliklerin ortaya konuş biçimleri düzeylerinde incelenebileceğini ileri sürmüşlerdir. Değişik ölçeklerle

ana-baba, çocuk ve kardeş ilişkileri için boyutlar önermişlerdir (Şekil 2). Kaner (2000) ise yaptığı çalışmada arkadaşlık boyutlarının; bağlılık, güven ve özdeşim, kendini açma, sadakat olduğunu belirtmiştir.

Şekil 2. Arkadaşlık ilişkileri

Sıcaklık/yakınlık	Çatışma	Dışlayıcılık
Yakınlık Olumlu ilişki Birlikte faaliyet Benzerlik Arkadaşa hayranlık Arkadaşın hayranlığı Şevkat Kabul Sadakat	kavga düşmanlık yarışma	arkadaşın paylaşılmaması arkadaş tarafından dışlanma

(Adler & Furman, 1978, akt; Hortaçsu, 2003).

3. Ergenlik Dönemindeki İlişkileri Etkileyen Etmenler

Ergenlik döneminde arkadaşlık ve romantik ilişkiler ergenin çevresel etmenlerinden de etkilenebilir. Kültür, arkadaşlık ilişkisinin belirleyicilerinden biri olarak görülmektedir. Lewin'e (1942) göre ergenin davranışlarında birçok kültürel farklılıklar ön plandadır ve bu farklılıkların ideolojiler, davranışlar, değerler vb birçok sebebi bulunmaktadır. Ayrıca ona göre ergen grupları ve yetişkin grupları arasındaki farklılıklar da kültüre göre değişiklik göstermektedir (Lewin, 1942, 1975, p.130; akt; King, 2004). Field (1999), kültürlerarası çalışma olarak lise öğrencileri ile yaptığı araştırmasında; Amerikan ergenlerin birbirlerine daha az dokundukları, sarıldıkları, Amerikan ergenlerin Fransız ergenlere nazaran arkadaşlarıyla daha az olumlu ve yüz yüze ilişkilerde bulduklarını saptamıştır.

Ayrıca günümüzde kültürel farklılıkların yanı sıra ilerleyen teknoloji ile birlikte farklı türde arkadaşlık ilişkileri ortaya çıkmıştır. Tosun (2002), 98 Türk, 46 Japon üniversite öğrencisiyle yaptığı çalışmada; erkeklerin internet arkadaşlıklarına yönelik yakınlıklarının kızlarınkinden, kızların yüz yüze arkadaşlıklarına yönelik yakınlıklarının erkeklerden yüksek olduğunu bulmuştur. Arkadaşlık tanımları açısından, Türk katılımcılar kişisel tanımlamaları, Japon katılımcılar ise ilişkisel tanımlamaları daha çok kullandıkları bulmuştur.

Romantik ilişkilere bakış açısı da kültürler arası farklılık göstermektedir. Çıkma/flört davranışı ebeveyn-ergen ilişkisini değiştirmektedir. Amerika'daki kolej öğrencileri ile Çin'de yaşayan ergenlerin çıkma davranışı karşılaştırılmış ve Amerikalı ergenlerin Çin'de yaşayanlara nazaran daha serbest oldukları, Amerika'da çıkma yaşı ortalama 14 iken Çin'de ortalama 18 yaş olduğu bulunmuştur (Tang & Zuo, 2000).

Ülkemizde ergenlerin akran ve romantik ilişkilerinde aileler önemli etkilere sahiptir. Ailelerin genellikle ergenlerin flört/çıkma davranışına tepki gösterdikleri saptanmıştır. Ergenlerin yarısından fazlasının ailelerinin arkadaşlık ilişkilerine müdahale ettiği, arkadaşlık ilişkilerinde erkeklere göre kızların ilişkilerine daha fazla müdahale edildiği ve bu müdahalenin çoğunlukla anne tarafından yapıldığı ortaya çıkmıştır (Çevik, 2008).

Üniversite öğrenimine devam eden erkek ergenlerin aileleri ile ilişkileri ilgili duygusal yalnızlık düzeylerinin kız ergenlere oranla daha yüksek olduğu, geç ergenlik döneminde yalnızlık duygusunun arkadaş sayesinde sağlanan sosyal destek ve sosyal beceri ile azaldığı, aileden alınan sosyal desteğin yeterli olmadığı saptanmıştır (Eldeleklioğlu, 2008). Ergenliğin ortalarında bulunanların, ergenliğin ileriki yıllarında olanlara göre daha fazla duygusal yalnızlık hissettikleri ve ön ergenlerin daha sonraki yaşlardaki ergenlerden daha fazla sosyal yalnızlık yaşadıkları bulunmuştur (Çeçen, 2007; Löker, 1999).

Demir ve arkadaşları (2005), Türkiye'deki gençlerin akran ilişkilerini incelemişlerdir. Gençin arkadaş-akran gruplarıyla ilişkisinde sosyal çevre faktörlerinden ailenin önemli bir rol oynamadığını belirtmişlerdir. Arkadaşlarının kendilerini ebeveynlerinden daha çok anladığını düşünen gençlerin aile içinde çoğunlukla kavga ettiği saptanmıştır. Yine farklı ülkede yapılan bir çalışmaya göre; ana-babasıyla ve arkadaşlarıyla nitelikli ilişkide bulunan ergenin çok arkadaşı olduğu, anne-babasıyla yakın ilişkiler içinde bulunduğu, ebeveyni ile nitelikli ilişkisi olmayan ergenlerin ise ilaç kullanımının olduğu ve okul başarısının düşük olduğu görülmüştür (Field, Diego & Sanders, 2002).

Jeijl ve ark.(2000), üst sosyo-ekonomik düzeydeki 12 yaş grubu çocukların genellikle vakti-

ni ana-baba ve kardeşleriyle geçirdiği, 14-15 yaş grubundaki erkek çocukların ise akranlarıyla geçirdiği, kızların ise daha az arkadaşlarını tercih ettiklerini bulmuşlardır. Buna göre arkadaşlık ilişkisinin sosyo-ekonomik düzeyden de etkilendiği görüşü vurgulanmıştır.

4. Arkadaşlık ve Romantik İlişkilerin Ergen Üzerindeki Etkileri

Ergenlik döneminde arkadaşlık önemli bir konu olduğundan, ergenin üzerinde arkadaşlarının etkisi büyük önem taşımaktadır. Arkadaşlık ilişkilerinin ergen üzerinde olumlu ve olumsuz olmak üzere çeşitli etkileri bulunmaktadır.

Meriç (1999), arkadaş gruplarının ergenler üzerindeki olumlu etkilerini şu şekilde vurgulamıştır.

- “Arkadaş grubu, sosyal bir pekiştiricidir.
- Arkadaş grubu ergene, herhangi bir kriz ve karışıklık durumunda duygusal kaynak
- olarak destek sağlamaktadır
- Arkadaş grubu ergene, kendi davranışlarını değerlendireceği bir ortam sağlamaktadır.
- Arkadaş grubu, bütünlük baskısı yaratarak, ergenin davranışlarının şekillenmesini sağlamaktadır.
- Arkadaş grubu, ebeveyne ait davranışlar yorumlanırken ergene destek sağlamaktadır”.

Arkadaşların ergenler üzerindeki olumsuz etkileri de söz konusudur. Üniversiteye devam eden öğrencilerden arkadaşlık ilişkileri “yetersiz” olan ergenlerin kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğunu bulmuşlardır (Çakmak & Hevedanlı, 2005). Yüksek yalnızlık düzeyine sahip lise öğrencilerinin düşük benlik saygısına sahip oldukları bulunmuştur (Kılınç & Sevim, 2005). Ayrıca, sosyal benlik

saygısı düzeyinin karşı cinsten arkadaşın olmasına göre değiştiği saptanmıştır (Oskay, 1985).

Suçta yönelme, sigara içme gibi olumsuz davranışlarda akranın rolünü ele alan çalışmalar da yapılmıştır. Suçta yönelik davranışlar için genellikle ergenin kendi kardeşleri ya da ana babası suç işlemişse suç işlemeye daha yatkın olduğu bulunmuştur (West ve Forrington, 1977- akt; Coleman & Hendry, 1989). Türkeri (1995) suçlu çocukların suç işlemeyen önce arkadaşlarında da olumsuz davranışlar söz konusu olduğu, tüm bu davranışların suçlu çocuklar üzerinde olumsuz etki yarattığı ve suçluluğa hazırlayıcı rol oynadığı görüşüne varmıştır (akt; Aksoy & Ögel, 1995).

Esan (2003), ergenlerin sigara içme davranışında akranların etkili olduğunu bulmuştur. Ancak Ungar (2000), yaptığı çalışmada; “akran baskısı” kavramının önyargı olduğu, ergenleri akranların olumlu davranışlara sevk ettiğini saptamıştır.

Arkadaşlık ilişkilerinde önemli konulardan biri ise ergenin akranları arasında arkadaş olarak bulunduğu statüdür. Bu statüler; popüler olma, geçimsiz olma, ilgi görmeme ve reddedilme olarak belirtilmiştir. Arkadaş grubu arasında çocuk ve ergenin bulunduğu statü onun davranışları üzerinde etkilidir (Graham, Gangluff, Kollock & Pizza, 2000). Akranları içinde popüler olan çocuk akranları gözünde onların ihtiyaçlarına cevap verebilen kişidir. Popüler ergen neşeli, sıcakkanlı, espirili ve zekidir. Popüler olan ergen popüler olmayanın eksikliklerini kapabilmektedir. (Jorvinell&Nicholls, 1996- Akt; Steinberg, 2005). Popüler olma kültürler arası farklılık gösterebilir. Akranları içinde popüler olan ergenler için iki model olduğu saptanmıştır. 1. model erkekler içindir. Fiziksel ve akademik açıdan yetenekli, utangaç ya da sinirli olmayan, sıcakkanlı. 2. model kız çocukları içindir. Bu modelde çocuk sinirli, fiziksel olarak güçlü, daha az arkadaş

canlısı, akademik başarısı yüksek ve utangaçtır. Bazı gruplarda sinirli ergenler reddedilmesine karşın bazı gruplar için popülerdir (Bowker, Bukowski, Hymel, Sippola, 2000).

Popüler olmamak ergenin bilişsel ve sosyal gelişimini olumsuz yönde etkiler. Akran grubu tarafından dışlanmanın ergende depresyon, davranış problemleri ve akademik güçlükler sebepleri olduğu düşünülmektedir (Steinberg, 2005). Kız/erkek arkadaşına sahip olmanın ergenliğin ilk yıllarında aynı cinsiyetteki yaşlılar arasında “popüler” olmayanların daha olumsuz davranış durumlarının olduğu, ergenlerin romantik ilişkilerinin (sadece kızlar için) akademik performansla negatif yönde ilişkili olduğu saptanmıştır (Bredgan ve ark; 2002).

Ergenliğin ilk yıllarında aynı cinsiyetteki arkadaşlar hala özel arkadaş durumunda olmasına rağmen (Bukowski, Gouze, Hoza F Newcoub, 1993; Bukowski, Sippola, 1993, akt. Bredgan ve ark;2002) ergenlerin karşı cinsiyette arkadaş aramaları artar ve romantik ilişkiler böylelikle başlamış olur.

Araştırmacılar yaptıkları çalışmalarda genellikle romantik ilişkilerin ergen üzerindeki etkilerine odaklanılmışlardır. Rabaglietti ve Clairano (2008) uzunlamasına yaptıkları çalışmalarda, arkadaşlık ilişkisinin ergenler üzerindeki gelişimsel etkilerinin şu alanlar üzerinde olduğunu belirtmişlerdir: (a) özerklik-boş zamanı düzenleme, (b)sosyal-kurumsal beceriler ya da okul başarısı, (c) ilişkisel beceriler (çıkma/flört)dir. Ayrıca küçük yaşta çıkma davranışının daha fazla olmasına rağmen ilişkilerin büyük yaşta daha olgun olduğu saptanmış, arkadaş desteğinin okul başarısı ve çıkma davranışı üzerinde olumlu etkisi olduğu belirtilmiştir.

Connoly ve arkadaşları (2000), aynı cinsiyetten oluşan grup arkadaşlığı oranının karşı cinsten oluşan arkadaş grubunun yapısını belirlediğini saptanmıştır.

Karşı cinsiyetten oluşan grup arkadaşlığının yapısı ise romantik ilişkilerin yapısını oluşturduğu, karma cinsiyetteki arkadaş gruplarının çıkma davranışını desteklediği bulunmuştur (Grover & Nangle, 2007).

Ergenlik döneminde kurulan romantik ilişkiler de ergen üzerinde etkili olmaktadır. Çünkü romantik ilişki kurma ergenlik döneminin en önemli özelliklerinden biridir. Ergenler karşı cinsten arkadaşlarıyla daha fazla birlikte olmaya başlarlar. Fakat romantik ilişkiler konusunda kaygıları bulunmaktadır. Romantik ilişkiler ile ilgili temel kavram bu dönemde çıkma/flörttür.

Çıkma/Flört: Çıkma/Flört, ergenlik dönemindeki karşı cinsle kurulan yakın ilişki sürecidir. Karşı cinsten kişilerle ilişki kurma isteği özellikle lise döneminde kızlar arasında yaygındır. (Savin, Williams & Berndt, 1990; akt; Kaplan, 2004). Romantik ilişkilerle ilgili olarak yapılan bir anket çalışmasında 8. sınıfların %27’sinin, 10. sınıfların %39’unun, 12. sınıfların %63’ünün bir ilişkisi olduğu saptanmıştır. Ergenlik döneminde yaş büyüdükçe çıkmanın daha ciddiye alındığı görülmektedir. Yine çok sık çıkma davranışı gösteren ergenlerin (ayda bir ya da iki kez) akademik başarılarının ve akademik motivasyonlarının düşük, depresyon bulgularının yüksek olduğu bulunmuştur (Quatman ve diğ; 2001).

Flört: Öncelikle arkadaşlık sürecinde karşı cinsten bireylerle arkadaş olma, sonra karma cinsiyetten gruplar, sonrasında çıkma davranışı görülmektedir. Feiring (1996), 15 yaş itibarıyla çoğu ergenin bu deneyimi yaşadığını belirtmiştir. 15 yaşındaki ergenlerin çıkma davranışlarının bir erkek ya da bir kız ile basit düzeyde, kısa, ortalama olarak dört aylık bir süreyi kapsadığı bulunmuştur. Erkek ergenlere karşı cinsten neden hoşlandığı sorulduğunda cevap karşı cinsin fiziksel özellikleri olurken, kız ergenlerin cevabı yakınlık ve destek olmuştur.

Ergenlerin çoğunun karşı cinsten arkadaşı olduğu ve arkadaşlarıyla genellikle okulda, ders-hanede tanıştıkları görülmüştür. Karşı cinsten romantik bir ilişkisinin olmadığını belirten ergenlerin sayısı, olduğunu belirtenlerden daha yüksektir (Çevik, 2008). Ayrıca kız çocuklarının duygusal ilişkisi olmayan ergenlerin, flörte karşı daha fazla kaygılarının olduğu, ergenin arkadaşlarıyla olan ilişkilerinin romantik ilişkileri üzerinde olumlu ve olumsuz etkilerinin olduğu saptanmıştır (La Greca & Mackey, 2007).

Romantik ilişkilerin ergenler üzerindeki depresyon etkileri incelenmiştir. Kız çocuklarının romantik ilişkilerinin zayıf olmasının onlarda depresyona neden olduğu saptanmıştır. Ayrıca romantik deneyimlerin, romantik ilişki kurma yeteneğinin depresyonla ilişki olduğu gözlenmiştir. Bunun yanı sıra, ergenin flörtünün olmaması, flörtünden ayrılması ya da flörtünün terk etmesi de gencin depresyon sürecine girmesine ve sapkın davranışlara yönelmesine yol açmaktadır (Steinberg & Davila, 2008).

Ergenliğin sonlarına doğru yaşanan romantik ilişkilere bakıldığında; ergenlerin bu dönemde ilişkideki eşitlik duygusunun onları ilişkiye karşı olumlu düşüncelerini sağladığını ve ergenlerin romantik ilişkilerine karşı olan kaygılarını azalttığı bulunmuştur. Romantik ilişki sırasında rahatça iletişim kurabildiğini düşünen ergenlerin benlik saygılarının daha yüksek olduğu saptanmıştır (Bouche, 2007).

Sosyal kaygıya ilişkin olarak, sosyal kaçınma üzerinde cinsiyetler arasında farklılık bulunmaktadır. Erkeklerin sosyal kaçınma ortalamalarının kızların ortalamalarından daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Kızların eleştirilmeye karşı daha du-

yarlı oldukları saptanmıştır (Erözkan, 2004). Karşı cinsten romantik bir arkadaşı olmayan ergenlerin aileye ilişkin benlik saygılarının daha yüksek olduğu belirlenirken karşı cinsten romantik bir arkadaşı olan ergenlerin sosyal benlik saygılarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Oskay, 1985).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Arkadaşlık, yaşamın her devresinde kişi için büyük önem taşımaktadır. Arkadaşlık ilişkisi yaşla birlikte gelişimsel bir süreç içermektedir. Arkadaşlık öncelikle aynı cinsiyetten kurulmaya başlar, bu durum onun karşı cinsle olan yakınlaşmasına ileride olanak sağlayacaktır.

Arkadaşlık ve akran ilişkileri ile ilgili birçok araştırmacı çalışmalar yapmış, çeşitli kuramlar bu konu üzerinde durmuştur. Arkadaşlık ilişkisine yönelik pek çok bakış açısı gelişmiştir. Bazı bilim adamlarına göre kişiyi toplumsal hayata hazırlar, diğerine göre gelişimin bir parçasıdır ve böylelikle kişi kimliğini geliştirir, diğerine göre ise ergenin arkadaşlık ilişkisi kurabilmesi için önce kimliğini oluşturması gerekmektedir. Bu tarz olguların ergenin bireysel özellikleri de ile de ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Ergen arkadaşlık ilişkisi kurdukça kimliğini daha iyi oturtacak, kimliği geliştikçe daha iyi ilişkiler kuracaktır.

Arkadaşlık, ergenlik döneminde oldukça önemlidir. Toplumsal ilişkiler kurması açısından da rahatlatıcı bir öğedir. Arkadaşsızlık ergende yalnızlık ve eksiklik duygusu yaratabilir. Arkadaşlarla yardımlaşarak, paylaşarak duygusal alışverişe girer. Toplumsal ilişkilerinin temeli atılır, arkadaşlar gencin kendi kişiliğini yansıtan ayna yerine geçer. Böylece kendi kişiliğini tanıtır, insanlarla geçinmeyi ve işbirliğini öğrenir. Gençlikten ergenliğe doğru adım atmaya başlar. Toplumsal becerilerini geliştirir.

Araştırmacıların üzerinde durduğu bir diğer

konu ise akranların ergenler üzerindeki etkileridir. Bu konudaki araştırmalar genellikle olumsuz etkileri üzerinde durmuştur (Coleman & Hendry, 1989; Çakmak ve Hevedanlı, 2005) ancak olumlu etkilerini belirlemek amacıyla çalışmaların yapılması önemlidir.

Ergenlerin hayatlarında her zaman olumlu ve olumsuz etkilere sahip diğer bir kurum ise ergenin ailesidir. Aileler, genellikle ergenlerin arkadaş ilişkilerine karışmakta, bu sebeple ergen-ebeveyn arasında çatışmalar yaşanabilmektedir. Ayrıca ebeveynlerin olumlu ve olumsuz tutumları, ergenin arkadaş ilişkileri üzerinde önemli etki ve belirleyiciliğe sahiptir. Arkadaşlık konusunda ergen ve ebeveyn arasında karşılıklı anlayış ve hoşgörünün olması önemlidir.

Ergenlik döneminin en hassas konularından biri ise bu dönemde yaşanan romantik ilişkilere dir. Ergenlerin birçoğunun romantik ilişkisinin olduğu yapılan araştırmalarda görülmektedir. Ergenin yaşıyla birlikte bu ilişkinin giderek ciddiye alındığı, ancak romantik ilişkilerin ergen üzerinde akademik başarısızlık gibi olumsuz etkilerinin olabileceği belirtilmektedir (Steinberg, 2005).

Ergenlik döneminde ergenlerin bir kısmı karşı cinse karşı korku ve çekingenlik göstermektedir. Bu çekingenliğin sebebi cinsel gelişimle ilgili eksik bilgidir ya da kötü şartlanmaktan, olumsuz akran yada aile ilişkilerinden vb. kaynaklanabilmektedir. Ergene bu durumunun geçici olduğu ve kız-erkek arkadaşlığının korkulacak bir durum olmadığı anlatılmalıdır.

Bu noktada toplumdaki genel bakış açısının etkisini de göz ardı etmemek gerekir. Çünkü yapılan çalışmalar akran ve romantik ilişkilerde kültürel özelliklerin etkisini göstermektedir. Yine her kültürde, toplumsal cinsiyetin ve cinsiyet rolünün oluşmasında cinsel kimlik doğrultusunda kişiye toplum tarafından yüklenen anlam da çok önemlidir. Toplumsal çevreyi oluşturan insanlar ve içinde yaşanan kültürün cinsiyete ve cinselliğe ilişkin algı, inanç ve değerleri kişi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir ki buda her kültürde farklı şekillerde romantik ilişkilerin yaşanmasına sebep olmaktadır.

Teknolojik değişikliklere bağlı olarak sürekli ve hızlı bir biçimde toplumsal ve kültürel yapı değişmektedir. Bu durum elbetteki arkadaşlık ve romantik ilişkilere de yansıtacaktır. Bu sebeple hangi dönemde olursa olsun akran yada romantik ilişkiler ile ilgili araştırmaların devam edeceği düşünülmektedir. Kişinin arkadaş seçerken ortak ve benzer ilgilere dikkat ettiği, akran yada romantik ilişkilerindeki temel öğenin "güven" ve "dürüstlük" olduğu unutulmamalıdır.

Ülkemizde ergenlerin yaşamlarında, gelecek kaygısı ve sınav korkusu önemli bir konudur. Ön ergenlikten itibaren ilköğretim ikinci kademesine girme sınavları için çalışmaya başlayan ergen daha sonraları da meslek edinmek için kendini üniversite sınavına hazırlanmaya odaklanmaktadır. Ergenlik döneminde yaşanan arkadaşlık ve romantik ilişkilerin boyutlarının ne ölçüde olduğu sınav kaygısı olmayan toplumlardaki ergenlerle ülkemizdeki ergenlerin karşılaştırıldığı araştırmalarla ortaya konabilir.

KAYNAKLAR

- Aksoy., A. & Ögel., K. (2004). Tutuklu ve Hükümlü Ergenlerle İlgili Yapılan Tezlerin Özetleri. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün Gözetimindeki Çocuklara Yönelik Hizmetlerin İyileştirilmesi Projesi İhtiyaçların Belirlenmesi Çalışması. YenidenSağlık ve Eğitim Derneği, İstanbul.
- Bredgan., M., Vitaro., F., Doyle., A., B., Markiewicz., D. & Bukowski., M. (2002). Same Sex Peer Relations and Romantic Relationships During Early Adolescence: Interactive Links to Emotional, Behavioral, and Academic Adjustment. Merrill Palmer Quarterly, vol: 48, no: 1, pp: 77-103.
- Bowker, A., Bukowsk, W. M., Hymel, S. & Sippola, L. K. (2000). Coping with Daily Hassles in the Peer group During Early Adolescence: Variations as a Function of Peer Experience. Journal of Research on Adolescence, vol: 10, no: 2, pp: 211 – 243.
- Bouchey, H., A. (2007). Perceived Romantic Competence, Importance of Romantic Domains, and Psychosocial Adjustment. Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, vol: 36, no: 4, pp: 503–514.
- Coleman., J., C., & Hendry., L. (1989). The Nature of Adolescence. Second Edition, Routledge: London and New York.
- Collins, A.W., Sprinthal A. N. (1995). Adolescent Psychology. New York: McGraw-Hill International Edition, pp: 172,177.
- Connolly, J. A., Furman, W. & Konorski, R. (2000). The Role of Peers in the Emergence of Heterosexual Romantic Relationships in Adolescence. Child Development, n: 71, pp: 1395-1408.
- Çakmak Ö. & Hevedanlı M. (2005). Eğitim ve Fen Edebiyat Fakülteleri Biyoloji Bölümü Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, www.e-sosder.com, c:4, s:14, s:115-127, Güz.
- Çeçen, A. R. (2007). Üniversite Ergenlerinin Cinsiyet ve Yaşam Doyumu Düzeylerine Göre Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt: 3, sayı: 2, s: 180-190.
- Çevik B. G. (2008). Lise 3. Sınıf Öğrencilerinin Arkadaşlık İlişkilerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt: 17, sayı: 2, s: 35–50.
- Demir, Ö. N., Baran, G. A. ve Ulusoy, D. (2005). Türkiye'de Ergenlerin Arkadaş-Akran Grupları İle İlişkileri ve Sapmış Davranışlar: Ankara Örneklemi. Bilig, sayı: 32, s: 83-108.
- Eldeleklioğlu, J. (2008). Yalnızlığın Belirleyicileri Olarak: Cinsiyet, Duygusal İlişki, İnternet Kullanımı Algılanan Sosyal Destek ve Sosyal Beceri. Eurasian Journal of Educational Research, n: 33, pp: 127-140.
- Erözkan, A. (2004). Üniversite Öğrencilerinin Reddedilme Duyarlıkları İle Sosyal Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi, cilt: 5, sayı : 2, s: 85-98.
- Esan., K. B. (2003). Ergenlerin Akran Baskısı Düzeyleri ve Cinsiyetlerine Göre Sigara İçme Davranışlarının İncelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, c: 3, n: 1, s:167-188.
- Feiring, C. (1996). Concepts of Romance in 15-Year-Old Adolescents. Journal of Research on Adolescence, n: 6, pp:181-200.
- Field., T., Diego M. & Sanders C. (2002). Adolescents' Parent and Peer Relationships. Adolescence. n: 37, pp: 121-30 Spr.
- Field, T. (1999). "American Adolescence Touch Each Other Less and More Agressive Toward Their Pers as Compared with French Adolescence. Adolescence. vol:34, no:136, pp: 753-8, Wint.
- Graham, J. A., Gangluff, A., Lollock, K. & Pizza, J. (2000). Relational Schemas in Children's Friendship Dyads as a Function of Peer Group Status. Eastern Psychological Association Conference (Baltimore, MD, March 2000).
- Grover, L. R. & Nangle, W. D. (2007). Special Section: Adolescent Romantic Competence: Development and Adjustment Implications. Journal of Clinical and Adolescent Psychology, vol: 36, no: 4, pp: 485-490.
- Hortaçsu., N. (2003). Çocuklukta İlişkiler Ana Baba, Kardeş ve Arkadaşlar. İmge Kitapevi, Şubat, Ankara.

- Jeij., E., Poel., Y., Reymond., M., Ravesloot., J. & Meulman, J., J. (2000). The Role of Parents and Peers in The Leisure Activities of Young Adolescents. *Journal of Leisure Research* vol :32, no: 3, pp: 281-302.
- Kaner., S. (2000). Akran İlişkileri Ölçeği ve Akran Sapsması Ölçeği Geliştirme Çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, cilt:33, sayı:1-2, s:9-27.
- Kaplan, S. P. (2004). *Adolescence*. Boston, NewYork: Houghton Mifflin Company.
- Kobak, R. & Sceery, A. (1988). Attachment in late adolescence: Working models, affect regulation, and representations of self and others, *Child Development* 59, pp. 135-146.
- Kılınc, H. ve Sevim, A. S. (2005). Ergenlerde Yalnızlık ve Bilişsel Çarpıtmalar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. cilt: 38, sayı: 2,s: 68-89.
- La Greca A., M. & Mackey E., R. (2007). Adolescents' Anxiety in Dating Situations: The Potential Role of Friends and Romantic Partners. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, vol: 36, no. 4, pp: 522-533.
- Löker., Ö. (1999). Ergenlerde Ana-Baba ve Arkadaş Bağlılığının Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Üzerindeki Ayırıştırıcı Etkisi. *Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.*
- Meriç, B. (1999). Grup İçinde Popüler Olan Gençlerin Bazı Kişilik Özellikleri Üzerine Bir İnceleme. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.*
- Oskay, G. (1985). Arkadaş İlişkilerinden Kaynaklanan Ana-Baba, Ergen Çatışması. *Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi*, cilt:2, sayı:3, s: 141-166.
- Rabaglietti, E. & Clairano, S. (2008). Qulaity of Friendship Relationships and Developmental Tasks in Adolescence. *Cognition, Brain, Behaviour*, vol:12, no: 2, pp:183-203.
- Rawlins., K., L. (2003). *Dialectical Theory of Friendship*. Ithaka College, Park School of Communications Graduate Program in Communications, Television Sitcom by Estkil Sivertsen, December.
- Rawlins, W. K. (1992). *Friendship Matters: Communication, Dialectics, and The Life Course*. Hawthorne, NY: Aldine.
- Quatman, T., Sampson, K., Robinson. C. & Watson, C. M. (2001). **Academic, Motivational, and Emotional Correlates of Adolescent Dating**. Genetic, Social, and General Psychology Monographs. vol: 127, no:2, pp: 211-34.
- Selman, R. L. (1980). *The Growth of Interpersonal Understanding: Development and Clinical Analyses*. New York: Academic Press.
- Steinberg, L. (2005). *Adolescence*. Stephen B. Rutter. Seventh Edition.
- Steinberg, S. J.& Davila J. (2008). Romantic Functioning and Depressive Symptoms Among Early Adolescent Girls: The Moderating Role of Parental Emotional Availability. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, vol: 37, no:2, pp: 350-362.
- Tang, S. & Zuo, J. (2000). Dating Attitudes and Behaviors of American and Chinese College Students. *The Social Science Journal*, vol: 37, no: 1, pp: 67-78.
- Taysi., E., (2000). Benlik Saygısı, Arkadaşlardan ve Aileden Sağlanan Sosyal Destek: Üniversite Öğrencileriyle Yapılan Bir Çalışma. *Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.*
- Tosun., L., P. (2002). Yüz Yüze Ortamda ve Bilgisayar Ortamında Kültürün, Cinsiyetin ve Benliğin Arkadaş ve Yakınlık Üzerine Etkisi. *Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.*
- Ungar., T., M. (2000). The Myth of Peer Pressure. *Adolescence*. vol: 35, no:137, pp:167-180, Spr.
- King R. M. (2004). Overview, Historical Background and Theoretical Perspectives. <http://www.psyking.net/id183.htm>, , February 2004. 10.10.2006.